

CZU: 378.011.3-051

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7407946>

PROFESIONALISMUL CADRULUI DIDACTIC – DE LA COMPETENȚĂ LA PERFORMANȚĂ PROFESIONALĂ DIDACTICĂ ÎN PARCURGEREA TRASEULUI DE PROFESIONALIZARE A CARIEREI DIDACTICE

Victoria PERLIMAN

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

Actualmente, tot mai frecvent se evidențiază importanța profesionalismului și performanței angajaților din sistemul educațional, deoarece nivelul de performanță al acestora influențează direct imaginea instituției în care activează.

În articolul de față au fost abordate conceptele de profesionalism didactic, competență și performanță profesională în viziunea cercetătorilor, precum: L.Pogolșa, V.Andrițchi, V.Gh. Cojocaru, В.Сластенин, А.Деркач și И.Кузьмина, precizând că un cadru didactic competent și competitiv se manifestă prin profesionalism, responsabilitate, muncă, stare de spirit obiectiv etc. El contribuie, cu siguranță, la realizarea celui mai valoros produs – „profesionistul”, creând bunuri materiale și spirituale ce vor duce la un progres perpetuu al societății.

Cuvinte-cheie: profesionalism, profesionalizare, traseu, competență profesională, performanță.

TEACHING PROFESSIONALISM – FROM COMPETENCE TO TEACHING PROFESSIONAL PERFORMANCE IN THE PATH OF PROFESSIONALIZATION OF THE TEACHING CAREER

Currently, the importance of professionalism and performance of employees in the education system is increasingly highlighted, because their level of performance directly influences the image of the institution in which they operate.

In this article, the concepts of didactic professionalism, competence and professional performance were addressed in the view of researches such as: L.Pogolșa, V.Andrițchi, V.Gh. Cojocaru, V.Slastenin, A.Dercaci and I.Cuzmina, stating that a competent and competitive teacher manifests himself through professionalism, responsibility, work, objective mood, etc. The teacher, certainly, contributes to the realization of the most valuable product – the “professional”, creating material and spiritual goods that will lead to a perpetual progress of society.

Keywords: professionalism, professionalization, path, professional competence, performance.

Introducere

Pregătirea specialiștilor competenți și de o înaltă calificare a devenit o prerogativă esențială a învățământului superior pentru a face față cerințelor existente pe piața muncii naționale și internaționale. Această prerogativă, în context instituțional, este indicată în concepția formării profesionale al cărei obiectiv strategic constă în formarea unui set integrat de cunoștințe, abilități și atitudini care ar permite îndeplinirea eficientă a atribuțiilor și sarcinilor profesionale la cel mai înalt nivel.

În prezent, cadrele didactice nu doar că sunt puse în situația de a ține piept tuturor schimbărilor ample ale societății, dar și de a răspunde numeroaselor solicitări ale unei generații noi de elevi/studenti, având menirea deosebită și importantă în asigurarea formării personalității tinerilor, precum și pregătirea lor profesională. Realizarea acestui deziderat implică schimbări importante în întreaga perspectivă educațională de formare profesională, astfel încât sistemul de învățământ axat pe individualitatea procesului de studii, pe activizarea proceselor inovative în activitatea de învățare, pe diversificarea programelor, integrarea interdisciplinară va scoate în evidență necesitatea de implementare a noilor cerințe față de toate componentele curriculare, mai ales față de cadrele didactice, deoarece acestea, la rândul lor, reprezintă figura de vază în procesul de predare-învățare-evaluare.

Unii cercetători au viziuni avansate în ceea ce privește definirea conceptului de profesionalism. Literatura de specialitate oferă o gamă largă de definiții ale *profesionalismului* – concept abordat, deseori, în domeniul managementului resurselor umane, având diverse conotații, în care se pune accent pe cercetarea aspectului psihopedagogic al conceptului. Din aceste considerente, apare o necesitate stringentă de abordare a conceptului în domeniul pedagogic, și anume – în cel al profesionalizării carierei didactice, fiindcă în procesul de profesionalizare profesionalismul cadrului didactic se manifestă ca *indicator normativ* – incluzând cerințele esențiale

caracteristică profesiei de cadru didactic, și ca *indicator aplicativ* – având preponderență asupra cerințelor față de trăsăturile de personalitate ale cadrului didactic.

Prin urmare, se prefigurează ideea cercetătorilor de origine rusă, А.Держач și Н.Кузьмина, care consideră *profesionalismul* cadrului didactic o caracteristică integrală a personalității, ce se datorează faptului că acesta posedă armonios toate tipurile de activitate profesională [10, p.130]; ulterior, profesionalismul este considerat un rezultat al combinației dintre calitățile psihologice afirmate în activitatea practică și realizarea eficientă a sarcinilor pedagogice profesionale în educație și formare. Totodată, profesionalismul reprezintă nivelul cel mai înalt de pregătire în realizarea unei activități profesionale.

După cum susține A.Prodan, *profesionalismul* cadrului didactic este perceput ca proces de dezvoltare continuă a competențelor prin: planificarea carierei, cunoașterea, prezentarea personală, empatia, performanța de post, servicii oferite beneficiarilor, decizii etice etc. [8, p.128]. Aceste activități sunt desfășurate zilnic cu respectarea tuturor normelor etice și deontologice profesionale, însă nu întotdeauna fiind exercitate cu profesionalism, consideră autoarea.

O caracteristică amplă a conceptului este prezentată de un alt cercetător de origine rusă, В.Сластѐнин, care susține că *profesionalismul* cadrului didactic este perceput ca unitate a nivelului de formare teoretică și practică, cu scopul realizării eficiente a unei activități profesionale, acordând o atenție deosebită necesității de posedare nu doar a cunoștințelor profesionale, dar și a competențelor [11, p.54]. Totodată, autorul adaugă că un cadru didactic profesionist este un cadru didactic care își asumă toate responsabilitățile profesionale, care știe ce și cum să facă, care face din munca lui o plăcere, cu alte cuvinte – devine un maestru pedagogic.

Prin urmare, se atestă că formarea profesionalismului cadrului didactic începe la etapa formării inițiale, dezvoltându-se apoi pe toată durata practicii pedagogice, determinând, astfel, direcția traseului individual de dezvoltare a carierei profesionale. În același timp, putem confirma că profesionalismul este un concept echivalent măiestriei pedagogice.

Conform definițiilor expuse, a fost stabilită existența a șase criterii relevante ale profesionalismului cadrului didactic, precum:

- *criteriul obiectiv*: prevede nivelul de corespundere a cerințelor profesiei, calitatea și cantitatea aportului personal al cadrului didactic în formarea sa profesională;
- *criteriul subiectiv*: indică o orientare pedagogică stabilă și constantă (dorința de a rămâne în profesie), o înțelegere a orientărilor valorice ale profesiei de cadru didactic, o atitudine pozitivă față de sine ca profesionist, satisfacția la locul de muncă;
- *criteriul procesual*: reflectă utilizarea de către profesor a unor metode, tehnologii și instrumente necesare în activitatea profesională;
- *criteriul previziunii*: determină dorința de dezvoltare și avansare în cariera profesională;
- *criteriul învățării creative*: se manifestă prin aptitudinea cadrului didactic de îmbunătățire permanentă a măiestriei pedagogice;
- *criteriul profesional*: ține de aptitudinea cadrului didactic în menținerea statutului de profesional în raport cu alte profesii [10, p.132-133].

Abordat din perspectiva managementului calității în domeniul resurselor umane, conceptul de profesionalism reprezintă una dintre „valorile personalității”, menționează V.Andrițchi, care contribuie la autoîmplinirea profesională: „Se încurajează, recunoaște și recompensează profesionalismul cadrelor didactice care manifestă competență în îndeplinirea tuturor sarcinilor profesionale, solidaritate colegială și loialitate competițională, dedicându-se fără rezerve carierei, identificându-se cu specialitatea în care își desfășoară activitatea și asumându-si obligația morală de a contribui semnificativ la îmbunătățirea calității activității educaționale” [1, p.89].

Problematika profesionalismului didactic este studiată și tratată din perspectiva abordării învățământului centrat pe competențe și pe nevoile de dezvoltare ale elevului. În acest sens, competențele profesionale, în sens larg, formează elemente structurale în formarea profesionalismului didactic.

Cercetând sursele de care dispunem, am identificat următoarele niveluri ale profesionalismului cadrului didactic, totodată fiind considerate și indicatori de bază ai activității didactice:

- *nivelul măiestriei pedagogice* – se referă la adaptarea eficientă în profesie și stăpânirea abilităților, competențelor și normelor eticii profesionale;

- *nivelul abilității pedagogice performante* – reprezintă posedarea și utilizarea corespunzătoare a unor metode psihopedagogice în abordarea individuală a discipolilor;
- *nivelul de autoformare/autodezvoltare* – face referire la conștientizarea oportună a carierei didactice, accentul fiind pus pe dezvoltarea personală și profesională a cadrului didactic;
- *nivelul de creativitate și inovație pedagogică* – constă în îmbogățirea activității profesionale prin contribuții creative și inovative (tehnici, metode, mijloace) în procesul de predare-învățare, precum și în crearea de noi forme de organizare a procesului educațional [12, p.166].

Deducem că nivelul de profesionalism este determinat de măsura în care aceste niveluri corespund caracteristicilor individuale ale personalității și ale activităților pedagogice în raport cu cerințele înaintate cadrului profesional didactic.

Cu toate acestea, abordarea termenului *profesionalism* evidențiază structura activității profesionale în care este inclusă posedarea de către profesor a competenței profesionale ce corespunde cu cerințele și standardele profesiei pedagogice. Astfel, reiterăm afirmația potrivit căreia „*exercitarea competenței în profesie didactică presupune existența unui ansamblu de cunoștințe, abilități și deprinderi specifice, însușite în mod temeinic, care se caracterizează prin efectuarea unor acțiuni bine precizate*” [6, p.34].

Deci, observăm că din ceea ce își propune, în prezent, educația, competența s-a infiltrat în societatea academică și în instituțiile de profil la toate nivelurile. Analizând literatura din domeniul psihopedagogic am constatat că termenul *competență* conține mai multe sensuri, ceea ce depinde de perspectiva din care este analizată. Definiția oferită de *Dicționarul român* este următoarea: 1) *capacitate a cuiva de a se pronunța asupra unei probleme, de a face ceva*; 2) *aptitudine, calitate a unei autorități, a unui funcționar de a exercita anumite atribuții etc.* [13]. Din definiția menționată este evidentă natura duală a competenței: fie ea este obținută prin denotație, fie prin conotație. Prima semnificație este centrată pe persoană, iar a doua – pe sistemul în care aceasta acționează, în care o funcție este încredințată unei autorități, persoane etc.

Totodată, se structurează interpretarea conceptului de competență care a căpătat două direcții principale: „*Prima susține că acest concept cuprinde doar cunoștințe și deprinderi, iar a doua afirmă că în competență sunt incluse toate acțiunile ce contribuie la performanță și la succesul îndeplinirii unei sarcini sau a unui rol*”, menționează cercetătorul I.Vlașin [9, p.31].

Cunoaștem că procesul didactic include cu mult mai mult decât anumite activități și necesită achiziții sau premise referitoare la educație și societate, astfel că noțiunea de competență profesională este interpretată diferit și în numeroase contexte. Una dintre acestea aparține autorilor R.Dumbrăveanu, V.Pâslaru și V.Cabac, care consideră competența profesională drept o combinație exhaustivă de cunoștințe, deprinderi, priceperi, valori și atitudini care orientează individul spre acțiuni de îmbunătățire în multiple și diverse condiții sociale [5, p.19]. Autorii sunt de părere că competențele cadrelor didactice constituie o perspectivă sistemică amplă asupra profesionalismului cadrului didactic și, prin urmare, ilustrează multitudinea de roluri asumate de către acesta pe diverse niveluri: școală, comunitate, mediul profesional ș. a.

Pe lângă acestea, trebuie remarcat faptul că competența profesională este:

- *complexă* – integrează cunoștințele, strategiile, abilitățile, atitudinile utilizate într-un proces care solicită simultan toate componentele unei competențe;
- *relativă* – o competență este greu de atins până la final. Ea trece de la inferior spre superior, de la un nivel de dezvoltare la altul;
- *potențială* – performanța este măsurabilă, competența poate fi proiectată și evaluată în performanțele viitoare;
- *exercitată* în diverse situații din ce în ce mai diversificate și complexe cu ajutorul resurselor tot mai specializate;
- *conștientă* – persoana posedă capacitatea de a gestiona competența pe care o deține, punând în funcție necesitățile umane personale dominante [3, p.198].

Revenind la ideea potrivit căreia competențele nu sunt altceva decât un amestec eterogen de abilități cognitive și metacognitive, este de menționat că acestea reflectă prezența la profesori a patru particularități de bază, necesare în procesul de profesionalizare a carierei didactice: *de a învăța să gândești, să cunoști, să simți și să acționezi ca un profesor* (Fig.1) [5, p.25].

Fig.1. Particularitățile de bază ale competenței profesionale didactice.

Așadar, **a învăța să gândești** constă în examinarea critică a opiniilor și a dezvoltării gândirii pedagogice, de exemplu corelând obiectivele cu resursele din procesul de predare-învățare. Aici se iau în calcul cugetările care presupun nu doar gândire critică și conceptuală, dar, totodată, și dezvoltarea conștientizării metacognitive, de exemplu: justificarea deciziilor adoptate privind activitatea didactică, reflexia și adaptarea diverselor practici în cazuri concrete. **A învăța să cunoști** face referire la cunoașterea profundă atât a conținuturilor disciplinelor, cât și a didacticii disciplinelor, cunoașterea noilor tehnologii pentru a le aplica în procesul educațional. De asemenea, se consideră importantă conștientizarea epistemologică prin cunoașterea și percepția dimensiunilor istorice, culturale și structurale ale disciplinei predate în relație cu alte discipline din curriculum. Cunoașterea programelor școlare, managementul clasei, metodologiile, teoriile educației și ale evaluării trebuie să fie integrate în competențele unui cadru didactic, conștientizând influența acestora asupra obiectivelor educaționale. Particularitatea **a învăța să simți** ține de identitatea profesională, de aspectele intelectuale și emoționale. Aici sunt incluse atitudini (de implicare, încredere, respect), expectanțe (inițiativă, stimul pentru îmbunătățiri, căutare de informații) și caracteristici de lider (responsabilitate, flexibilitate, pasiune pentru învățare). Sentimentul de a fi pedagog ține de autoeficacitate, conștiința personală, scopuri și realități școlare. Prin particularitatea **a învăța să acționezi** se înțelege integrarea ideilor, cunoștințelor și atitudinilor în practici călăuzite de principii complexe. Predarea eficientă constituie interdependența următorilor parametri: curriculum, managementul clasei, strategii de predare, mediu de învățare și evaluare, feedback. Profesorii sunt nevoiți să implementeze o varietate de strategii și modele într-o manieră diferită, dând dovadă de capacitatea de a reflecta și de a acționa după situație.

Conform celor expuse, ajungem la ideea că, în complexitate, toate aceste particularități conturează profilul profesionalismului cadrului didactic în parcurgerea traseului de profesionalizare a carierei didactice. În procesul de profesionalizare a carierei didactice competența profesională joacă un rol important și este asociată criteriilor de performanță, inclusiv de performanță profesională. Prin urmare, se conturează percepția că competența conține acele trăsături indispensabile, necesare ale personalității care conduc la performanță într-o etapă anumită a vieții, ajutând la obținerea succesului profesional.

Fiind un indice primordial al productivității muncii, al performanței și, ulterior, al progresului într-o societate schimbătoare, competența profesională constituie o potențialitate intrinsecă a persoanei și este asigurată de ansamblul de abilități necesare cunoașterii unui anumit domeniu de activitate. În același timp, competența profesională este considerată un „fenomen multidimensional identificată printr-o serie de indicatori, precum: calitatea muncii, capacitatea persoanei de a-și desfășura activitatea în mod constant în timpul pre-stabilit, manifestarea elementelor creatoare în activitate, implicarea unor abilități cognitive generale și specifice, precum și a unor componente structurale ale personalității; abilități specifice fiecărei profesii” [6, p.35].

Profesorul V.Cojocar consideră importantă acțiunea de distingere și diferențiere conceptuală dintre competență și performanță. În primul rând, competența este percepută ca fiind o activitate performantă profesională pentru care o persoană a fost pregătită și calificată. În al doilea rând, competența reprezintă o combinație de resurse pentru a produce o performanță. De aici rezultă că competența face referire la procesul care conduce la performanță, deoarece performanța reprezintă un produs real, rezultatul valoric care diferențiază, care promovează și, mai ales, validează competiția [4, p.124].

Din opinia acestui autor se conturează ideea că conceptul de performanță este un rezultat al unei activități, realizare a unei sarcini sau reușită a unei acțiuni. Acest termen este utilizat pentru a marca rezultatul măsurat al unei prestații, activități, realizări etc.

În diverse opinii ale autorilor găsim ipoteze despre performanță, în care accentul este pus pe aspectul comportamental și/sau pe aspectul final al performanței. Privită sub aspect comportamental, performanța exprimă modul în care organizațiile, echipele și indivizii acționează având scopul îndeplinirii eficiente a sarcinilor: „organizația angajează pe un individ să îndeplinească niște sarcini și acesta, la rândul său, le îndeplinește bine” [4, p.126]. Iar aspectul final (rezultatul) presupune că performanța este „un lucru pe care persoana îl lasă în urma sa” [Ibidem]; cu alte cuvinte, performanța nu este considerată doar o încheiere a unui fapt, ci, mai degrabă, este un rezultat caracterizat de eficiență și competitivitate.

Însă autorul G.Brumback a îmbinat aceste două aspecte considerând că atât comportamentele, cât și rezultatele reprezintă, în sine, performanța. Totodată, dânsul susține că comportamentele, prin natura lor, sunt și rezultate – produsul efortului fizic și cerebral depus pentru executarea sarcinilor – și ar trebui judecate aparte de rezultate. Din afirmație, se constată că performanța trebuie evaluată și măsurată reieșind din rezultate și din comportamente [2, p.182].

Pentru confirmarea celor enunțate, revenim la ideea că atât competența, cât și performanța constituie indicatori de valoare, obținând o relevanță aparte în dependență de felul în care a fost organizat și dirijat procesul de formare. Deoarece *competența profesională* reprezintă capacitatea de a îndeplini, în mod satisfăcător, o sarcină dată, respectiv, actualizată încontinuu prin comportamente eficiente, iar prin *performanță* se ajunge la actualizarea efectivă a competenței în situații concrete, în legătură cu o multitudine de condiții circumstanțiale. Astfel că, în științele educației, noțiunea de competență reprezintă o condiție esențială a performanței, fiindcă performanța, succesul, reușita și împlinirea contează mult într-o societate dinamică, globalizată și internaționalizată.

Sintetizând cele menționate, ajungem la **concluzia** că, dând dovadă de profesionalism, cadrul didactic va fi capabil să-și exercite activitatea coerent și benefic în domeniul său, având următoarele obligații: să-și îndeplinească toate atribuțiile prin responsabilitate, competență, eficiență, corectitudine și conștientizare; să dea dovadă de perseverență și inițiativă cu scopul de a dezvolta și perfecționa propriile competențe profesionale; să manifeste seriozitate și interes față de activitățile desfășurate; să manifeste amabilitate, răbdare și empatie față de elevi, părinți și colegii de breaslă; să prezinte spirit de inventivitate/creativitate în rezolvarea unor incertitudini ș. a.

Profesionalismul cadrului didactic se modelează și se dezvoltă într-o manieră conștientă prin obiectivizarea și realizarea cerințelor orientate spre o deschidere permanentă față de tot ce este nou în dezvoltarea traseului de profesionalizare a carierei didactice prin programe de formare inițială, formare continuă și perfecționare pe parcursul întregii vieți.

Referințe:

1. ANDRIȚCHI, V. Managementul calității în domeniul resurselor umane. În: *Univers Pedagogic*, 2011, nr.1, p.87-94.
2. BRUMBACK, G. Performance, management, fundamentals. In: *Industrial and Organizational Psychology*, 2011, no.4, p.182-183.
3. CHITOROAGĂ, Z. Conduita profesională a cadrului didactic. In: *Materialele Conferinței științifice internaționale „Filosofia în contextul științei contemporane”*, 23 octombrie 2009. Chișinău: ASEM, 2010, p.188-196. ISBN 978-9975-505-4
4. COJOCARU, V.Gh. *Competență. Performanță. Calitate: concepte și aplicații în educație*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2019. 288 p.
5. DUMBRĂVEANU, R., PÂSLARU, V., CABAC, V. *Competențe ale pedagogilor: interpretări*. Chișinău: „Continental Grup”, 2014. 192 p.
6. JITARU, G.O. *Teme de pedagogie generală*. Iași: Performantica, 2015. 187 p.
7. POGOLȘA, L., PERLIMAN, V. Competența profesională didactică – indiciu de performanță și eficiență în procesul de profesionalizare a carierei didactice. În: *Univers Pedagogic*, 2022, nr.1(73), p.14-18.
8. PRODAN, A. *Managementul resurselor umane*. Ghid de practică. Disponibil: <https://www.feaa.uaic.ro/doc/12/ap/mru.pdf>
9. VLAȘIN, I. *Competența: participarea de calitate la îndemâna oricui*. Alba-Iulia: Unirea, 2013. 295 p.
10. ДЕРКАЧ, А., КУЗЬМИНА, Н. *Акмеология. Учебное пособие*. Москва: РАГС, 2003. 299 с.

11. СЛАСТЁНИН, В. *Педагогика: Учебное пособие для студентов высших педагогических заведений*. Москва: Академика, 2012. 301 с.
12. ТЕСЛЕНКО, О. Формирование профессионализма педагога: компетентностный подход. В: *Материалы международной научной конференции: «Профессионализм педагога: сущность, содержание, перспективы развития»*, ч.1, 17-18 марта 2014, Москва, с.166-183.
13. <https://www.dictionarroman.ro>

Date despre autor:

Victoria PERLIMAN, doctorandă, Școala doctorală „Științe ale Educației”, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău.

E-mail: vicaperliman@gmail.com

ORCID: 0000-0002-1325-1584

Prezentat la 01.07.2022